

Notes sobre el conte en llengua anglesa a Catalunya durant la República*

Teresa Iribarren

Universitat Oberta de Catalunya. Estudis d'Arts i Humanitats
Av. Tibidabo, 39-43.
08035 Barcelona
tiribarren@uoc.edu

Resum

L'article ressegueix l'evolució del discurs crític i la pràctica traductològica en relació amb la narrativa anglosaxona en el si del sistema literari català dels anys vint i fins a l'esclat de la Guerra Civil espanyola. A partir d'un corpus mínimament significatiu d'aportacions crítiques i de traduccions, es posarà de manifest que la general ponderació de la novel·la en els anys vint evoluciona devers la promoció del conte en el marc de la Segona República. L'objectiu de l'article és identificar les raons d'aquest canvi, que són principalment d'ordre moral.

Paraules clau: conte anglès; traducció al català; moral; Katherine Mansfield; D.H. Lawrence; Aldous Huxley.

Abstract. *Notes about the English short story in Catalonia during the Republic*

The article traces the evolution of the critical discourse and the practice on translation in relation to the British narrative within the Catalan literary system of the twenties and until the outbreak of the Spanish Civil War. From a minimally significant corpus of translations and critiques, the article shows that the overall praise of the novel in the twenties evolves toward the promotion of the short story in the context of the Second Republic. The aim of this article is to identify the reasons for this change, which are primarily moral.

Keywords: English short story; Catalan translation; moral; Katherine Mansfield; D.H. Lawrence; Aldous Huxley.

* Aquest article s'inscriu en el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC) (2014, SGR 285), reconegut per l'Agència de Gestió i Ajuts Universitaris de la Generalitat de Catalunya, i en el projecte «La traducció catalana contemporània: censura y polítiques editoriales, gènere y ideología (1939-2000)», amb el número de referència FFI2014-52989-C2-1-P, finançat pel Ministerio de Economía y Competitividad.

Sumari

1. Introducció	4. Les males influències: la novel·la anglesa i el problema moral
2. Antecedents: l'editorial catalana i la novel·la en llengua anglesa	5. La promoció del conte en llengua anglesa
3. El <i>Diari de Sabadell</i> i la narrativa anglesa	6. Conclusions
	Referències bibliogràfiques

La funció de la recerca universitària en aquest camp és, per tant, l'establiment de ponts de diàleg entre el passat i el present de l'única manera eficaç possible: intentant rigorosament de conèixer i entendre el passat i d'establir les seves línies evolutives.

Jordi Castellanos, «El clos matern dels clàssics».

1. Introducció

Aquest breu assaig té un objectiu molt acotat: a partir de l'exemple d'algunes traduccions i judicis crítics vol explicar per què l'entusiasta defensa de la novel·la en llengua anglesa a càrrec de la *intelligentsia* catalana al llarg dels anys vint va deixar de disposar d'un consens generalitzat el decenni següent i, a mesura que avançà la República, convisqué amb un discurs paral·lel en què es posava en primer pla el reconeixement del conte anglosaxó coetani. Mirarem de traçar, a grans trets, les línies evolutives que presentà el discurs sobre la narrativa en llengua anglesa en el context del debat sobre la novel·la desenvolupat a la Catalunya de preguerra i, a més, assajarem de posar en relleu fins a quin punt els factors morals i estètics van ser determinants a l'hora de promoure o de bescantar uns autors anglosaxons o altres i com, en el context de la República, s'exaltà el conte en detriment d'aquella producció novel·lística que els sectors més conservadors de l'*establishment* no acabaven de veure bé.

2. Antecedents: l'editorial catalana i la novel·la en llengua anglesa

Dins del debat sobre la novel·la que tingué lloc en el món de les lletres catalanes des del 1917 fins al 1925, la narrativa en llengua anglesa hi adquirí ben aviat un protagonisme palmari. Només cal veure les traduccions signades per Josep Carner que ja van aparèixer el 1918 dins de l'Editorial Catalana: *Una cançó nadalenca*, de Charles Dickens; *Silas Marner*, de George Eliot; i *Les aventures de Tom Sawyer* i *L'elefant blanc, robat*, de Mark Twain —a les quals cal afegir *El cas singular del Dr. Jekyll i el senyor Hyde*, que va veure la llum a la revista *D'Ací i D'Allà* del març del 1918 al març del 1919. Les van seguir dues obres d'Arnold Bennett: el 1919 traduï *El preu de l'amor* i el 1920 *Aquests dos* (Ortín

1996). A més, a hores d'ara és prou sabut que també va ser Carner que va esperar Marià Manent a traduir *El llibre de la jungla*, de Rudyard Kipling, publicat al mateix segell editorial en dos volums, un el 1921 i l'altre el 1923. De fet, Kipling era la segona preferència de Carner: segons que explica Manent, el poeta l'havia animat a traduir en primera instància alguna novel·la de H.G. Wells (Manent 2000: 7).

Tanmateix, l'esperit anglòfil de Carner i Manent, que s'havia fet encomanadís i públicament manifest en autors com ara Carles Riba, Josep Millàs-Raurell, Cèsar August Jordana i Armand Obiols, encara no havia fet forat entre els lectors catalans del moment. Bé ho demostren, per exemple, l'estudi de Jordi Llobet (2012) sobre els hàbits de lectura a les biblioteques populars catalanes d'aquells anys o el balanç de la política de traduccions de l'Editorial Catalana que Joan Estelrich (1925a) va fer públic a les pàgines de *La Veu de Catalunya* el maig de 1925, en què confessava la pobra acollida que havien tingut els narradors anglosaxons, llevat de Rudyard Kipling. Al capdavall, Estelrich reconeixia el poc encert del criteri de l'editorial: l'exigüitat de les vendes evidenciava que els autors traduïts no responien a l'interès d'un públic encara poc avesat a llegir autors britànics.

El que no sabem mai és com haurien anat les vendes si l'Editorial Catalana hagués decidit traduir, tal com Carner hauria volgut, alguna novel·la de Wells, com ara *The Time Machine* (1895) o *The Invisible Man* (1897).¹ O —continuem especulant— fins i tot novel·listes àmpliament reconeguts dins del món literari britànic i que s'allunyaven dels patrons decimonònics, com ara Thomas Hardy, autor de la celebrada *Tess of the D'Urbervilles* (1891); Joseph Conrad, conegut sobretot per *Heart of Darkness* (1899) —i sobre el qual Estelrich (1925b) havia publicat un elogiós assaig el mateix any, aplaudit per Manuel de Montoliu—;² o D.H. Lawrence, objecte de múltiples polèmiques per obres com ara *Women in Love* (1920), el qual, segons que va afirmar Agustí Esclasans anys més tard (1932), era un dels responsables que la novel·la anglesa hagués «seduït el món».

Si bé el públic català no frisava per llegir escriptors britànics ni nord-americans, alguns intel·lectuals catalans del moment, conscients de l'admiració que suscitava la novel·la en llengua anglesa a Europa, van contemplar-la com a far i, des de diferents tribunes, van convidar els novel·listes catalans a seguir-ne l'estela. Per tal d'il·lustrar, a tall d'exemple, quins van ser els mecanismes d'articulació d'aquesta promoció de la narrativa anglosaxona, focalitzarem l'atenció en una d'aquestes tribunes: el *Diari de Sabadell*.

1. *L'home invisible*, publicada el 1929 per la Llibreria Catalònia en traducció de Just Cabot, va tenir, certament una bona rebuda del públic, sobretot arran de l'estrena de la seva adaptació cinematogràfica el 1934, fet que va reclamar una reedició de la traducció (Iribarren 2005).
2. L'assaig, recollit el 1926 a *Entre la vida i els llibres*, va ser especialment aplaudit per Manuel de Montoliu (1926), que el considera el «més lúcid, complet i documentat» del volum.

3. El *Diari de Sabadell* i la narrativa anglesa

Des del *Diari de Sabadell*, una de les moltes capçaleres que van tenir un paper rellevant en el debat sobre la novel·la, s'incitava els autors catalans a conrear el gènere ja força mesos abans de la cèlebre conferència dictada per Carles Riba a l'Ateneu Barcelonès el 5 de juny de 1925, «Una generació sense novel·la». El 16 de setembre de 1924 apareixia a la primera plana del diari vallesà una declaració ben taxativa:

«La novel·la està a punt de morir»; amb aquestes paraules dites des de *The New Statesman*, Hilari Belloc ha llançat una profecia un bon tros atrevida. (Moragas 1924)

Qui es feia ressò d'aquesta provocadora sentència era Jeroni de Moragas. Significativament, Moragas en cap cas no vinculava aquesta declaració derrotista al fet que el món de les lletres britàniques estigués en ple dol per la mort recent de Joseph Conrad, traspasat el mes anterior —quan tot just feia poc més d'un any i mig que també havia mort una altra narradora de primeríssim ordre, Katherine Mansfield. El que interessava a Moragas era utilitzar els mots d'un prestigiós intel·lectual britànic no solament per demostrar la importància que tenia la novel·la en una cultura com l'anglesa, sinó per llançar, al seu torn, un crit d'alerta aclimatat a la realitat vernacla: sostenia que, malauradament, a Catalunya *encara* no hi havia una «novel·la». Tanmateix, el seu comentari tenia un to optimista: confiava que aquesta mancança es podia superar si tres escriptors molt determinats enfilaven el camí de l'anhelat conreu d'aquesta modalitat literària. Els qui ell designava com a futurs conreadors del gènere eren Carles Soldevila, el contista valencià Ernest Martínez Ferrando i Josep Carner.

Només tres mesos més tard, Armand Obiols assegurava també que a Catalunya no hi havia hagut encara cap gran novel·lista. Amb tot, afirmava amb contundència que *Històries i fantasies*, de Martínez Ferrando, era «el llibre de prosa més interessant, més apassionat, que s'ha publicat a Catalunya d'una pila d'anys a aquesta banda» (Obiols 1924). L'anglofília d'Obiols es posava en relleu quan relacionava el llibre de Martínez Ferrando amb *Pickwick Papers* i assenyalava que el tret més característic dels contes era la «tendresa dickensiana».³ A tall de cloenda declarava que els autors que tenien condicions per esdevenir els futurs novel·listes eren Carles Soldevila, Josep Lleonart, Alexandre Plana, Josep Pla i C. A. Jordana.

Poques setmanes més tard, en la ressenya que dedicava a *Facècies* de Tomàs Roig i Llop, Obiols reblava el clau: «Tothom —literats, crítics i lectors— es plany de la manca de novel·les i de novel·listes en la nostra literatura.» I aleshores afegia:

3. Anys més tard, Tasis (1934b) també va assenyalar la matriu dickensiana dels contes del valencià: «Si hom hagués de cercar un model per a la inspiració de Martínez-Ferrando, hom triaria Dickens».

Jo, si tingués de donar un consell a un jove amic meu prosista, li donaria per model la novel·la anglesa, la més pura, la més equilibrada, la més profunda que mai hagi existit. Els novel·listes anglesos, com més pregonament anglesos, millor, per exemple Arnold Bennett —i això ja ho ha remarcat el Carner— tenen amb nosaltres punts essencialíssims de contacte. [...] En Ferrando i en Jordana, dos futurs grans novel·listes nostres porten sobre les espatlles tot el pes d'un segle de novel·la anglesa. Ferrando absolutament assimilada, transformada i enrobustida; Jordana, encara en període àlgid de nutrició. (Obiols 1925)

Aquesta encesa defensa que Obiols feia des del *Diari de Sabadell* no deixava de ser una baula més d'una política de promoció de la narrativa anglesa que ja havia començat una bona colla de mesos abans amb la publicació de quatre contes d'autors de primera fila: «La nena», de la cèlebre contista de Nova Zelanda Katherine Mansfield, en traducció de Josep Millàs-Raurell (4 d'abril de 1924); «El pres», de John Galsworthy (Premi Nobel el 1932), en traducció d'Alfons Maseras (15 abril de 1924); «Història dels fantasmes que s'emportaren un enterramorts. Conte nadalenc», de Charles Dickens, en traducció d'Obiols mateix, que signa com a Joan Prat (25 de desembre de 1924); i «Un concert a *Cinc ciutats*», d'Arnold Bennett, també en versió de Joan Prat (en cinc lliuraments, del 9 de gener al 5 de març de 1925).

Els anys 1924 i 1925, en plena efervescència del debat sobre la novel·la, el *Diari de Sabadell* encarnava una posició que cada vegada va tenir més seguidors: per estimular el conreu del gènere, no només s'animava a emmirallar-se en autors anglesos, sinó que es traduïen contes a fi de familiaritzar el lector amb una producció que consideraven especialment valuosa i que, al capdavant, era la fórmula vicària a la novel·la que no tenien possibilitat de publicar —bàsicament, per raons pecuniàries i per manca de plataformes editorials consolidades.

Així, doncs, com el *Diari de Sabadell*, molts altres diaris i revistes van publicar traduccions de contes anglesos i, paral·lelament, desenvoluparen un discurs crític d'exaltació de la novel·la anglesa, que solien proposar com a model —amb l'excepció, és clar, de James Joyce, que consideraven massa críptic i poc adequat per crear i consolidar un públic lector de novel·les.⁴ Per això, quan a mesura que el decenni avançava van aparèixer noves col·leccions que encloïen novel·les angleses, en especial la «Biblioteca A Tot Vent» (de la badalonina Edicions Proa, fundada el 1928), la crítica catalana se'n va congratular a bastament. Tanmateix, ben aviat van emergir pugnes a l'entorn de la novel·la anglesa. Les controvèrsies eren, sobretot, d'ordre moral.

4. Quan Josep Millàs-Raurell (1926) va traduir el conte «Evelina» a *D'Ací i D'Allà* va publicar al marge una breu presentació de Joyce. Més enllà d'elogiar l'insigne novel·lista, animava els escriptors catalans a inspirar-se no en l'*Ulisses*, sinó en els contes de *Dublinesos*: «És una prosa que no conté les f[r]ases característiques més agudes de Joyce, la que s'acosta als dadaïstes, que no podem donar perquè ens faltaria espai, sinó més aviat és vinculada a Proust [...] És, però, una prosa que revela una possessió tan acabada de la condició de psicòleg i d'escriptor, que, curta com és, hauria de fer reflexionar els conreadors de la nostra prosa narrativa.»

4. Les males influències: la novel·la anglesa i el problema moral

Diversos estudis sobre el període ja han informat de les discussions a l'entorn de la moral que vertebraren part del discurs literari del final dels anys vint i que, esperonades pels aires de renovació que portà la República, que polaritzà encara més determinades posicions ideològiques i estètiques, tingueren continuïtat durant els anys trenta.

Aquells autors més benpensants, que tant havien bregat per promoure la novel·la anglesa, trobaven que la seva influència no anava ben bé pels senders que, sota les ègides carneriana i ribiana, havien imaginat. No pot oblidar-se que les directrius que donà Riba en la conferència de l'Ateneu, pel que fa al mestratge de la literatura anglesa, s'inscrivien inequívocament dins de la més pura doctrina cristiana:

A Anglaterra, en canvi, l'humanisme s'orientà, com en tot el Nord, cap al perfeccionament religiós i moral; ha estat un humanisme cristià, que ha tingut per centre els llibres sants. «En la familiaritat amb la Bíblia —ha escrit Arnold Bennett— consisteix el secret de la grandesa d'Anglaterra». A tota la literatura anglesa és aplicable allò que Coleridge digué dels personatges de Shakespeare: es manté «*in the high road of life*», en el camí ral de la vida; apreua els valors humans segons els patrons més elevats, com per una habitud de considerar homes i pobles què són i què fan amb Déu i sense Déu. D'ací ve, no hi ha dubte, per exemple l'amplària de perspectives morals que pren a Anglaterra, des de Defoe a Rider Haggard i àdhuc un anglès d'adopció com Conrad, la novel·la d'aventures, o la transcendència paradoxal de la gran novel·la humorística. (Riba 1925)

Aquests mots indiquen fins a quin punt Riba, com també Carner i altres anglòfils, no havia previst que l'anglofília literària, que a parer seu hauria hagut de donar continuïtat als valors que vehiculaven llibres com els de Dickens, Eliot o Bennett, aptes per a la lectura de tota la família, a mesura que avançava el decenni arribés a abraçar obres totalment mancades de «pietat» i traspassés les línies de la moral catòlica més ortodoxa per aventurar-se en fangars com la complexitat del món interior de personatges —sovint ben poc exemplars, com els que solien protagonitzar les novel·les psicològiques— i la focalització en la temàtica sexual, abordada amb una desinhibició —segons ells— inacceptable.

Per això és ben comprensible que el 1926 —això és, un any després de la publicació de *Mrs. Dalloway*, de Virginia Woolf, a Anglaterra— un anònim articulista de *La Paraula Cristiana* assegurés que la novel·la psicològica anglesa, fruit de la nociva influència feudiana, havia estat només una moda passatgera que, aleshores, ja estava en decadència. A més, el crític esgrimia l'exemple dels anglesos amb les obres immorals: a Anglaterra es prohibien i se segrestaven novel·les com ara *The Rainbow*, de Lawrence (1926).

Ara bé, l'anglofília de signe catòlic més militant va anar perdent empena. N'és una evidència el fracàs de la promoció del vessant novel·lístic del preeminent intel·lectual catòlic G.K. Chesterton a càrrec de Josep M. Junoy i Pau Rome-

va —que va traduir *L'home que fou dijous* en diversos lliuraments el 1931.⁵ L'exemple de Chesterton no va tenir seguidors; l'estil chestertonian, tan alambinat, sens dubte no hi va contribuir.

Tot i els esforços que un gruix important d'autors catòlics van desplegar per estimular una novel·la vernacle que es mantingués dins d'uns paràmetres ideològics, morals i estètics afins als valors més tradicionals de l'*establishment* (això és, la presència del component educatiu, la prosa elegant, l'humor amable, l'exaltació de les virtuts, el domini narratiu de la novel·la de gènere, etc.), el cert és que alguns novel·listes catalans, fecundats per la llavor anglesa, s'esgarriaven: en les seves novel·les no hi havia rastre d'aquella «tendresa dickensiana» tan preuada per Obiols, Carner, Riba i molts altres anglòfils, ni res que s'hi assemblés.

Les veus més conservadores contemplaven, amb alarma, el degoteig de novel·les catalanes, fruit de l'empelt amb la narrativa anglosaxona, que se situaven als antípodes d'aquell tarannà de decòrum que propugnava Pere Coromines en el parlament d'obertura del curs 1928-1929 de l'Ateneu Barcelonès, en què també aconsellava els escriptors catalans d'inspirar-se en novel·listes anglesos, com ara Maurice Baring, si hom volia que la cultura catalana assolís aquell «esperit de la fina» de què gaudia la societat britànica.⁶

El rosari d'escàndols, en la majoria de casos propiciats per la qüestió sexual, tingué una de les primeres baules en *Fanny* (1929), de Carles Soldevila, una novel·la sobre una noia que s'emancipa com a actriu de music-hall i que decideix tenir una relació amorosa, amb pràctica sexual inclosa, no encaminada al matrimoni. Soldevila mateix, que va explicitar el deute amb el polèmic James Joyce, va ser molt perspicaç i conduí la polèmica devers una qüestió de tècnica narrativa: el controvertit monòleg interior, bandera de la novel·la psicològica i signe d'avantguarda (Iribarren 2004b).

També va suscitar terrabastall *Una mena d'amor* (1931), la novel·la de Cèsar August Jordana, acusada d'haver estat escrita sota la nociva influència de D.H. Lawrence.⁷ De fet, Jordana constitueix un cas ben il·lustratiu que les valoracions eren ben positives quan un autor s'arreglerava dins de la rectitud, i que els comentaris prenien tota un altre caire quan es traspassava la frontera del decòrum. Del recull *Tot de contes*, de Jordana, Domènec Guansé (1929) deia:

No és vanament que en el seu humor s'ha volgut veure una empena saxona. Hom ha volgut considerar, en efecte, C. A. Jordana com una adaptació de l'humor

5. *La Revista* va brindar la traducció de *L'home que fou dijous* en diversos lliuraments el 1931, en traducció de Romeva; el 1936 va ser editada per Janés Olivé dins de la col·lecció «Quaderns Literaris». Sobre la recepció de Chesterton, vegeu Coll-Vinent 2010.
6. Coromines pronuncià les següents paraules ([s.a.]: 37): «No ens caldria fatigar els sentits en la contemplació del món per a trobar civilitzacions nacionals que han assolit un estat d'afinació més avançat que el nostre. Per a limitar la prospecció aquí tenim l'esperit de fina anglès. [...] Obriu un llibre anglès comú, una novel·la i no cal triar res d'excepcional, sinó la primera que ens ve a la mà, com ara *Daphné Adeane*, de l'escriptor contemporani Maurici Baring, i des de les primeres pàgines una pura alenada d'elegant distinció us refrescarà l'esperit.»
7. Sobre la polèmica recepció de Lawrence en aquells anys, vegeu Iribarren (2011).

anglès entre nosaltres. No ho discutirem. Ell mateix s'ha especialitzat en la tasca de traduir els literats anglesos al nostre idioma.

Per contra, Guansé mateix (1932) —com Rafael Tasis (1934a)— va ser dels qui relacionà *Una mena d'amor* amb *L'amant de Lady Chatterley* (1928) a l'hora de bescantar la novel·la de Jordana.

I paga la pena portar a col·lació encara una altra baula: el revelador comentari que va escriure Maurici Serrahima (1932) a propòsit de la novel·la *Teresa, o la vida amorosa d'una dona*, de Carme Montoriol. El crític, si bé valorava molt positivament que, en traduir *Daphne Adeane*, de Maurice Baring, Montoriol hagués estat capaç de no «perdre gens el perfum d'aquelles pàgines tan delicades», en canvi lamentava que la novel·la que acabava de publicar, que bé posava de manifest el beneficiós mestratge del catòlic Baring, no fos concebuda d'acord amb la mateixa rectitud moral i, amb un eloqüent eufemisme, censurava el «fet excessiu» del final de l'obra.

Amb tot, més enllà de la qüestió sexual, el que havia generat més desconcert dins del debat sobre la novel·la eren els novel·listes britànics de més actualitat, els màxims representants del corrent psicològic, aleshores en voga, i que arribaven a Catalunya avalats pel reconeixement europeu: James Joyce (Iribarren 2004b) i Virginia Woolf (Iribarren 2014). L'aparició l'any 1930 de la traducció catalana de *Mrs. Dalloway* (signada per C. A. Jordana) posava de manifest que aquest model d'alta literatura no podia arrelar a Catalunya. Rafael Tasis (1930) n'identificava molt clarament les raons:

Experiment arriscat, repeteixo, per la mena d'hermetisme descoratjador i caòtic, que el llibre presenta a primer cop d'ull. La seva lectura m'ha suggerit, de moment, el *Manhattan Transfer* de Dos Passos: la tècnica de tots dos és semblant. Sense tenir en compte els costums mentals dels lectors, desvesats d'aquesta lenta minuciositat joyciana que es detura en tots els reflexos de la vida a l'entorn o dintre dels personatges, van contant-nos, en un ritme irregular, els pensaments i les cabòries de tota una pila d'éssers distants i lligats només, sovint, pel remot record d'una afinitat espiritual.

Tanmateix, Tasis valorava els contes de Woolf: «amb les seves narracions curtes ha donat una nova vida i una injecció de frescor al gènere una mica oblidat del conte».

Doncs bé, aquesta estratègia crítica a l'hora de parlar de determinats britànics la van adoptar diversos crítics, que van decidir promoure el conte més que no pas la novel·la quan aquest gènere no encaixava en uns esquemes morals o estètics determinats. Això, és clar, no s'esdevenia en casos com ara Margaret Kennedy: Tasis mateix (1933), en un article significativament titulat «Cal llegir els autors anglesos», convidava els novel·listes catalans a inspirar-s'hi, perquè era «una novel·lista que no fa mai transcendentalisme ni modernitat, sinó novel·la divertida i original». Tasis va ser, doncs, dels qui millor encarnà el sentit més pragmàtic de l'acció crítica: l'adopció de models anglesos havia de prioritzar una narrativa en català que fos capaç d'atrapar el lector.

5. La promoció del conte en llengua anglesa

L'ascendent negatiu que, segons alguns autors benpensants, la novel·la anglesa de naturalesa més transgressora havia exercit en la novel·la catalana, va propiciar que, a diferència d'anys enrere, aleshores es desplegués més esforç a defensar el conte anglosaxó. Ben mirat, a alguns els tranquil·litzava que la brevetat impedisés que la narració s'estengués massa en temàtiques complexes o agosarades i que les experimentacions psicològiques s'haguessin de mantenir dins d'uns marcs molt més restringits.

Per bé que mai no s'arribà a formular explícitament un discurs coral de condemna de la novel·la en llengua anglesa, i encara menys articulat en el seu conjunt entorn de la qüestió moral, un repàs molt sumari a la producció crítica de mitjan anys trenta (deu anys després de la conferència ribiana) demostra que les opinions d'exaltació de la narrativa breu anglosaxona guanyaven terreny. En aquest sentit, val a dir-ho, *Notes sobre literatura estrangera* (1934), de Marià Manent, n'és una excepció. Manent, que formulava objeccions ben remarcables, sobretot pel que feia a la moralitat i a la transgressió formal, devers les novel·les tant de D.H. Lawrence com de James Joyce, no en reconegué la vàlua dels contes —tot i que, en el cas de Joyce, el lector català ja havia pogut llegir-ne algun a *D'Ací i D'Allà* (Iribarren 2004a, 2004b).

Tot i això, la promoció del conte anglosaxó no s'explica, ni de bon tros, només com a reacció a uns determinats models novel·lístics, sinó també perquè hi havia la percepció que en la narrativa breu hi havia figures francament remarcables. Un dels crítics més destacats dels anys trenta, Ramon Esquerra,⁸ va ser qui més insistí a subratllar la gran qualitat del conte en l'àmbit literari de llengua anglesa:

El conte que sembla avui dia abandonat per molts bons escriptors, té, sens dubte, els seus millor conreadors a Anglaterra i als Estats Units. Hi ha allà una llarga tradició i, sobretot, un gran nombre de revistes més o menys literàries que necessiten constantment una producció novel·lística seguida [...]. (Esquerra 1935a)

Contrastant amb la pobresa de contistes que caracteritza la major part de les literatures contemporànies, la literatura ianqui i sobretot l'anglesa posseeixen una florida d'escriptors que mostren que el gènere té una tradició arrelada i que els millors narradors no menyspreen de cultivar-lo. (1936)⁹

La figura més destacable pel que fa a la promoció del conte al llarg dels anys trenta va ser, sense cap mena de dubte, Katherine Mansfield. Malgrat que fins al 1937 no aparegué la primera traducció d'un recull de contes seus, *La Garden-Party* (signada per Josep Ros Artigues, es publicà dins dels «Quaderns Literaris»), cap autor no va tenir un reconeixement tan unànim com ella. De fet, gairebé la totalitat dels comentaris sobre l'excel·lència de la producció de narrativa

8. Sobre les idees literàries d'Esquerra, vegeu Iribarren (2006).

9. Esquerra, que a diferència de Manent no dedicava cap assaig de *Lectures europees* a Joyce, en canvi consagrava un comentari a Oscar Wilde, del qual lloava, sobretot, els contes.

breu anglosaxona feien referència a l'escriptora. A Mansfield se la considerava una digna hereva dels grans mestres decimonònics Anton Txèkhov i Guy de Maupassant. Se'n lloava la sobrietat i l'efectivitat de l'estil, la naturalesa poètica de la prosa, la capacitat per conferir artísticitat a temàtiques banals i quotidianes, la plasmació de la profunditat psicològica dels personatges apuntada a partir de detalls nimis i la senzillesa i versemblança de les històries que narra.

L'elogi a Katherine Mansfield compilat al recull crític *Lectures europees*, de Ramon Esquerra, contenia els llocs comuns que desplegarà la crítica catalana de l'època, que convingué amb un consens absolut a reconèixer Mansfield com la gran contista en llengua anglesa dels darrers temps.¹⁰ Esquerra sostenia:

La mort sorprenué Katherine Mansfield en el moment que havia esdevingut un dels primers contistes d'Anglaterra. El públic l'estimava per la senzillesa, la sinceritat i el verisme dels seus contes. La crítica, els intel·lectuals, l'havien reconeguda com un contista extraordinari, sense parió entre els contemporanis, fins i tot amb els seus compatriotes, que de segur han estat els que han mantingut la qualitat del conte al nivell que el deixaren els grans contistes de la passada centúria. No cal sinó recordar els noms de H.G. Wells, John Galsworthy, Walter de la Mare, H.M. Tomlison, màxims prestigis del gènere a Anglaterra en el temps en què escrivia Katherine Mansfield. (2006 [1936]: 145)

Els crítics, doncs, no dissentien a l'hora de valorar la neozelandesa: Mansfield no presentava problemes de tipus moral ni estètic, podia arribar a tota mena de públic i, com que no havia escrit novel·les, ni tan sols convidava a plantejar dilemes entre la narrativa llarga i la breu.

Tanmateix, les coses eren força diferents en el cas d'altres figures, en especial quan es tractava d'autors amb producció tant de novel·la com de conte i que, fos per les temàtiques tractades, fos per l'adopció de tècniques i estils més o menys nous i transgressors, topaven amb prejudicis de diferent ordre. Aleshores se solia adoptar la mateixa actitud que mostrà Tasis amb Woolf: es relativitzava —o, fins i tot, es blasmava— la qualitat de la novel·la, i es posava èmfasi en la preeminència de la narrativa breu. En aquest sentit, D.H. Lawrence i Aldous Huxley van ser-ne els casos més paradigmàtics.

Just Cabot, en el comentari necrològic que dedicà a D.H. Lawrence poc després de la seva mort (el 2 de març de 1930), privilegiava la valoració de l'obra contística en detriment de la novel·la. Cabot (1930), que constata que el «tema principal de les obres de Lawrence és el crit del sexe», reclamava que, tanmateix, es publiqués «almenys una tria dels seus contes en català».

A *Lectures europees*, Esquerra també en valorava més els contes que no pas les novel·les, que considerava massa centrades en l'exaltació de l'instint sexual:

Així, en general, són millors les seves novel·letes i els contes, que les novel·les grans. Agafeu els contes del recull *The Woman Who Rode Away*, o les dues novel·

10. Esclasans (1932), per exemple, assegurava que Mansfield havia escrit uns contes «perfectes dins el seu estil».

letes *St. Mawr* i *The Princess* que en formen un altre. Aquí, la necessitat de cenyir-se al tema fa que Lawrence sigui més narrador que filòsof i arribi en el seu art de suggerir uns extrems que justifiquen la seva fama de novel·lista. (Esquerra 2006 [1936]: 159-160)

Al mateix llibre, dedicava un interessant assaig a Aldous Huxley que posava de manifest la incomoditat que li generava l'amoralitat del novel·lista, per bé que en reconeixia la vàlua intel·lectual. Dels seus contes gairebé no en deia res, i això que al 1933 havia publicat un article intítulat «Aldous Huxley, contista», en què analitzava amb força detall *The Gioconda Smile*. La valoració general que feia del recull era contundent:

Els personatges, com tots els de les altres obres de l'autor, fracassen gairebé sempre. Escèptics, amorals, el fracàs no els fa reaccionar. Els aplanava. Els llibres de Huxley són gairebé sempre depriments. Sembla com si l'autor es complagués a desanimar els seus lectors, fent-los perdre la confiança en ells mateixos i tot. (Esquerra 1933)

Ara bé, tot i que tenia aquesta opinió, Esquerra (1935) reivindicava el Huxley contista en la ressenya que dedicà a la traducció catalana de M. Teresa Vernet de *Two or Three Graces*. A propòsit de la traducció comentava que, en l'edició de The Albatross Library, la novel·la anava acompanyada de tres contes, unes peces que representaven «d'una manera més clara les qualitats literàries i el pensament humorístic i pessimista d'Aldous Huxley». En consonància amb aquesta idea, llançava la proposta que algú traduís les narracions breus de Huxley, com les del volum *The Gioconda Smile*: considerava que podrien ser un «model de perfecció tècnica per als escriptors catalans».

Rafael Tasis (1936), que també va escriure sobre els volums de contes *The Gioconda Smile* i *Uncle Spencer*, afirmava que alguns autors anglesos eren capaçs d'excel·lir tant en el conreu de la novel·la com en el del conte. Segons ell, la narrativa breu d'Aldous Huxley mereixia tant reconeixement com *Those Barren Leaves* o *Point Counterpoint*.¹¹

Així, doncs, el discurs català sobre la narrativa en llengua anglesa d'aquells anys presenta una peculiaritat prou remarcable: autors tan rellevants com Joyce, Woolf i Huxley són contemplats amb cautela i se'n promociona en algunes ocasions més els contes que no la producció novel·lística, mentre que en el cas de Lawrence se'n valora molt més la narrativa breu.

6. Conclusions

D'ençà de les acaballes dels anys deu fins als anys de la Segona República, un gruix molt significatiu d'escriptors catalans van desplegar una política de promoció de la narrativa en llengua anglesa per mitjà de traduccions i de comentaris

11. A més, Tasis subratllava la vàlua de dos contistes més: Somerset Maugham i Katherine Mansfield.

crítics que tenien com a objectiu, d'una banda, familiaritzar el públic català amb una producció literària que consideraven de primer ordre; i, de l'altra, proporcionar uns models d'escriptura que estimulessin la creació de novel·la vernacle, fet que durant aquells anys la *intelligentsia* catalana considerava prioritari.

Tanmateix, a mesura que arribaven propostes narratives avantguardistes, allunyades dels patrons estètics i ideològics més tradicionals, des dels sectors més conservadors es van començar a manifestar reticències respecte d'alguns autors i obres britànics. Això va propiciar que als anys trenta l'exaltació de la novel·la anglesa ja no fos tan unànime i que, paral·lelament, s'aplaudís el conte anglosaxó. Mentre que la contista Katherine Mansfield va disposar d'un reconeixement general de la plana major del món de les lletres catalanes dels anys vint i trenta, altres autors també de primer ordre, com ara els reconeguts novel·listes James Joyce, Virginia Woolf, Aldous Huxley i D.H. Lawrence van tenir una recepció desigual; d'alguns se n'arribà a promoure més els contes que no pas les novel·les, la qual cosa sovint obeïa a raons més d'ordre moral que no pas estètic.

Referències bibliogràfiques

- (1926). «La decadència de la psico-anàlisi en la literatura anglesa». *La Paraula Cristiana*, 22 (octubre), p. 367-368.
- CABOT, Just (1930). «D.H. Lawrence». *Mirador*, 59 (13 març), p. 4.
- COLL-VINENT, Sílvia (2010). *G.K. Chesterton a Catalunya i altres estudis sobre una certa anglofília (1916-1938)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- COROMINES, Pere [s.a.]. *L'esperit de la finesa. Revisió de valors del dinovè segle. Discursos d'obertura de l'Ateneu Barcelonès de 1928 i 1929*. [s.l.].
- ESCLASANS, Agustí (1932). «Frank Swinnerton». *La Campana de Gràcia* (23 juliol), p. 304-305.
- ESQUERRA, Ramon (1933). «Aldous Huxley, contista». *El Matí* (22 setembre), p. 9.
- (1935a). «*Pelican Walking*, de G.B. Stern». *La Publicitat* (6 gener), p. 4.
- (1935b). «*Two or Three Graces*». *La Publicitat* (29 gener), p. 4.
- (1936). «*Mulliner Nights*, per P.S. Wodehouse, i *Captain Patch*, per T.F. Powys». *La Veu de Catalunya* (29 gener), p. 3.
- (2006 [1936]). *Lectures europees*. Berga/Manresa: L'Albí & Faig.
- ESTELRICH, Joan (1925a). «Per la novel·la nostra». *La Veu de Catalunya* (2 maig), p. 7.
- (1925b). «Josep Conrad i la novel·la (fragments d'un assaig). Principis i mètode». *La Revista*, 233 (1 juny), p. 163-167.
- GUANSÉ, Domènec (1929). «*Tot de contes*, de C.A. Jordana». *La Publicitat* (15 desembre).
- (1932). «Un cop d'ull retrospectiu». *La Publicitat* (13 octubre), p. 6.
- IRIBARREN, Teresa (2004a). «The Reception of James Joyce in Catalonia». A: LERNOUT, Geert; VAN MIERLO, Wim (ed.). *The Reception of James Joyce in Europe*. Londres/ Nova York: Thoemmes Continuum, 2004, p. 445-454.
- (2004b). «James Joyce a Catalunya (1921-1936)». *Els Marges*, 72, p. 21-44.
- (2005). «An Approximation of H.G. Wells's Impact on Catalonia». A: PARRINDER, Patrick; PARTINGTON, John S. (ed.). *The Reception of H.G. Wells in Europe*. Londres/ Nova York: Thoemmes Continuum, p. 222-235.
- (2006 [1936]). «Ramon Esquerra». A: ESQUERRA, Ramon. *Lectures europees*. Berga/ Manresa: L'Albí & Faig, p. 13-34.

- (2011). «La recepció de Lawrence a la Barcelona de preguerra». *Journal of Catalan Studies*, p. 110-128.
- (2014). «La recepció de Virginia Woolf fins a la guerra». *Quaderns. Revista de Traducció*, 21, p. 57-72.
- LLOBET DOMÈNECH, Jordi (2012). «La lectura de novel·les a les biblioteques populars, 1918-1922». *Els Marges*, 98, p. 25-43.
- MANENT, Marià (1934). *Notes sobre literatura estrangera*. Barcelona: Publicacions de La Revista.
- (2000). *Diataris*. ABRAMS, Sam (ed.). Barcelona: Edicions 62 i Diputació de Barcelona.
- MILLÀS-RAURELL, Josep (1926). «[s.t.]». A: JOYCE, James. «Evelina». Trad. de M.-R. *D'Ací i D'Allà*, 98 (febrer), p. 232-233.
- MONTOLIU, Manuel de (1926). «J. Estelrich, *Entre la vida i els llibres*. Assaigs.». *La Veu de Catalunya* (17 d'abril), p. 5.
- MORAGAS, Jeroni de (1924). «La Novel·la». *Diari de Sabadell* (16 setembre), p. 1.
- OBIOLS, Armand (1924). «*Històries i fantasies*, de E. M. Ferrando». *Diari de Sabadell* (7 desembre), p. 2.
- (1925). «*Facècies*, de Tomàs Roig i Llop». *Diari de Sabadell* (15 gener), p. 2.
- ORTÍN, Marcel (1996). *La prosa literària de Josep Carner*. Barcelona: Quaderns Crema.
- RIBA, Carles (1925). «Una generació sense novel·la. II. En justificació de la por». *La Veu de Catalunya* (12 juny), p. 5.
- SERRAHIMA, Maurici (1932). «*Teresa, o la vida amorosa d'una dona*, per Carme Montoriol». *El Matí* (22 juny), p. 7.
- TASIS, Rafael (1930). «Virginia Woolf, *Mrs. Dalloway*». *Mirador*, 99 (25 desembre), p. 4.
- (1933). «Cal llegir els autors anglesos». *La Publicitat* (27 desembre), p. 2.
- (1934a). «C.A. Jordana. Novel·listes catalans». *La Publicitat* (1 març), p. 2.
- (1934b). «Novel·listes catalans: La literatura». *La Publicitat* (18 setembre), p. 2.
- (1936). «Contes i *nouvelles*. Un gènere difícil». *Mirador*, 363 (30 gener), p. 6.